

КАПІТАЛ КООПЕРАЦІЇ: ПРАГМАТИЗМ МОРАЛЬНОСТІ

У сучасній економічній теорії значного розвитку дістали погляди щодо розширеного поняття категорії капіталу. У новій економічній енциклопедії, що видана у Російській Федерації у 1999 р., наводиться наступне визначення капіталу: „те, що здатне приносити доход, або ресурси, створені людьми для виробництва товарів і послуг; вкладене в справу джерело, що функціонує, у вигляді засобів виробництва [1, с.271]. Прикладом є інтелектуальні ресурси, які, на думку Данилишина Б. та Куценко В., розширюють трифакторну модель економічного розвитку „земля-праця-капітал”, перетворюючи робочу силу в працю, землю і надра – в умови виробництва, а заощадження – в інновації [2, с.72]. Окремі науковці, наприклад, Каменецький В.А. та Патрикеев В.П., розглядають поняття “складний капітал”, яке вони вводять для характеристики всіх видів капіталу, якими володіє людина [3, с.6]. Це дозволяє ставити наукову проблему дослідження розвитку відносин кооперативного капіталу, що має сумісно-розділену природу, у багатоманітних його формах. Вітчизняна дослідниця Горожанкіна М.Е. при аналізі структури сукупного суспільного капіталу виокремлює матеріальний та нематеріальний капітал, що функціонує у відповідних сферах суспільного виробництва. У свою чергу, відмічено, що у сфері матеріального виробництва функціонує економічний капітал у вигляді грошового, виробничого та товарного, а у сфері нематеріального виробництва – гуманітарний капітал у вигляді людського, інтелектуального, культурного, символічного, інституціонального та соціального капіталу [4, с.131].

У зв'язку із цим, виходячи з мети дослідження відносин соціального капіталу у сфері споживчої кооперації важливо, по-перше, виокремити поняття „кооперативний капітал”, „капітал кооперації”, „капітал споживчої кооперації” тощо. По-друге, доцільно визначитися, яке з названих понять найбільш адекватно відповідає категорії соціальний капітал. Аналіз дозволяє виокремити принцип взаємодопомоги, що перебуває в основі моральності. Відносини взаємодопомоги, моральності, довіри складають, на наш погляд, капітал кооперації, який присутній як у кооперативному капіталі, так і в капіталі споживчої кооперації. Тобто поняття капіталу кооперації найбільш адекватне поняттю соціального капіталу як виразу

уречевленої довіри. Стосовно такої інституціональної форми кооперації як споживча кооперація, цілком прийнятним і можливим є аналіз категорії соціальний капітал споживчої кооперації.

Сучасні дослідники відзначають, що економіко-соціологічна категорія „соціальний капітал” дістала поширення в кінці ХХ ст. Світовим банком розробляється концепція соціального капіталу, під яким розуміються впроваджені в соціальні структури суспільства норми та соціальні відносини, які дають можливість людям координувати дії, щоб досягнути бажаних цілей [5]. Дослідники теоретичних засад розвитку соціального капіталу суспільства пов’язують його з еволюцією життя на землі, соціалізацією людини. Гуревичев М.М., досліджуючи джерела соціального капіталу, визначає дві епохи його генезису: стихійний розвиток і дія; усвідомлений розвиток і використання [6, с.3–4]. У зв’язку з останнім, на наш погляд, виникає потреба в оцінці соціального капіталу споживчої кооперації та усвідомленому його інвестуванні у сферу споживчої кооперації України в умовах перехідної економіки. При цьому стає важливим усвідомлення належності соціального капіталу до нематеріального капіталу, необхідності використання для інвестування ресурсів нематеріальної сфери, духовного виробництва у споживчій кооперації.

Економічну оцінку соціального капіталу споживчої кооперації можемо дати за допомогою показника суми економії часу або економії у грошовому вимірі, отриманої пайовиками (членами споживчих товариств) при купівлі товарів у торговельних підприємствах споживчої кооперації у порівнянні з купівлею їх у торговельних підприємствах інших форм власності. Можлива також оцінка соціального капіталу споживчої кооперації за непрямими ознаками з використанням показників непродуктивних втрат.

Характеристикою соціального капіталу споживчої кооперації є кооперативні цінності та принципи, що визнані міжнародною спільнотою. Принципи кооперації виконують, за визначенням Бабенка С.Г., „триєдину функцію” [7, с.25]. Стосовно споживчої кооперації, розділеність принципів полягає у забезпеченні розвитку відносин кооперації та функціонування їх у специфічних формах споживчих товариств та їх спілок; відображенні та реалізації кооперативних цінностей; досягненні кооперативної ідентичності споживчої кооперації. Сумісність полягає у забезпеченні інвестування та накопичення соціального капіталу споживчої кооперації завдяки дотриманню в умовах практичної діяльності споживчих товариств та їх спілок міжнародних кооперативних принципів з урахуванням їх соціокультурних особливостей.

Сумісно-розділена природа кооперативних принципів знаходить прояв у тому, що вони в цілому взаємозалежні та досягають ефективності лише у випадку використання у сукупності, що дозволяє споживчій кооперації досягти цілей свого розвитку. Разом з тим, слід підкреслити першість принципу економічної участі членів у діяльності споживчих товариств, тому що вказаний принцип визначає зміст інших кооперативних принципів та забезпечує економічну стійкість кооперативів та їх спілок. У сфері соціального капіталу споживчої кооперації сумісно-розділений характер реалізації кооперативних принципів додатково створює якість субсидіарності, доповнюваності дією принципу економічної участі всіх інших принципів, тобто з'являється нова якість розділеності, яка посилює сумісність дії загалом усіх принципів та цінностей. Пайовики (члени кооперативів) є основою розвитку економічних і соціальних відносин у сфері кооперації. Залучення споживчими товариствами грошових ресурсів пайовиків є основною умовою підвищення стійкості споживчої кооперації. Повна відмова пайовиків від економічної участі у господарській діяльності кооперативу призводить до припинення відносин, властивих для споживчої кооперації, до ліквідації соціального капіталу споживчої кооперації, трансформації споживчих товариств.

Особливістю відносин, пов'язаних із реалізацією принципу економічної участі членів у діяльності споживчої кооперації, є наявність кооперативних виплат, що отримують члени споживчих товариств, які здійснюють купівлю товарів у магазинах цих товариств та беруть економічну участь в інших сферах кооперативної господарської діяльності. Ці кооперативні виплати компенсують частину коштів, витрачених пайовиками на купівлю товарів та отримання послуг. Тим самим кооперативні виплати спонукають пайовиків здійснювати покупки в підприємствах того споживчого товариства, членами якого вони є. Таким чином, через сумісно-розділений характер відносин пайовиків та їх споживчих товариств прагматично реалізуються кооперативні цінності та принципи, а у відносинах капіталу кооперації, соціальному капіталі споживчої кооперації знаходить прояв прагматизм моральності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Экономическая энциклопедия. – М.: ОАО Издательства «Экономика», 1999. – 1056 с.
2. Данилишин Б., Куценко В. Інтелектуальні ресурси в економічному зростанні: шляхи поліпшення їх використання // Економіка України. – 2006. – № 1. – С.71–79.

3. Каменецкий В.А., Патрикеев В.П. Собственность в XXI столетии. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. – 315 с.
4. Горожанкина М.Е. Социальный капитал: политэкономический аспект: Моногр. – Донецк: Дон ГУЭТ им. М.Туган-Барановского, 2006. – 289 с.
5. World Bank Poverty Net Home: Resources and Support to Alleviate Poverty // <http://www.worldbank.org/poverty/scapital/index.htm>.
6. Гуревичев М.М. Социальный капитал: истоки и их эволюция // Социальная экономика. – 2002. – № 1–2. – С.3–8.
7. Бабенко С.Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці: Монографія. – К.: Наукова думка, 2003. – 332 с.